

Júdásfa és maszkabál

Nagy Gáspár: A fiú naplójából

„egy vers milyen veszélyes”
(Radnóti Miklós)

Nemcsak Ady „törvény”, miként József Attila megfogalmazta, hanem szinte minden más költemény is a magyar közgondolkodásban. A magyar líra átpolitizáltságát, erőteljes nemzeti érdeklődését hol nemes hagyományként, hol átkos örökségként szokás emlegetni. Hiszen sajnos folyamatosan hajlunk a kizárólagos, kirekesztő jellegű gondolkodásra, és ritkán látjuk be, hogy soha nem a hagyománnyal van bajunk, hanem a jelennel, amely ugyan mindig a múltban gyökerezik, annak a következménye is, ám e következmények káros vonásait aligha írhatjuk azoknak az erőknek a számlájára, akik éppen azért működtek, hogy a következmények ne károsak legyenek. A magyar költő soha nem azért „közéleti”, hogy kétségbe vonja a másfajta szemléletű alkotókat, hanem mert nem tehet másként, mert itt áll, és ez az ittlét őt erre kötelezi. Nagy erő a hagyomány, de természetesen nem ez kötelez, hanem a hagyományt életrehívó helyzetekkel elkeserítően rokon mindenkori újabb helyzetek.

Közfelháborodást válthat ki, ha egy költemény „érthetetlen” avagy „erkölcstelen”, hiszen a társadalom rendre kötöttebb gondolkodású, mint a művész. Azonban ha egy mű politikailag merész, az általában közvetlenül az államhatalmat gyakorlók felháborodását szokta kivívni. S nem a politikai hatalom megkötöttsége, inkább félelme miatt. A félelem minden igazi változásnak már a képzetétől életre kel, hiszen nehéz lenne eldönteni, hogy egy diktatórikus hatalom akkor fél-e jobban a számára eretnek nézetektől, amikor hatalma teljében van, vagy akkor, amikor ez a hatalom meginog. A különbségek legfeljebb árnyalatnyiak. A hatalom tetszése szerint cselekedhet annak tudatában, hogy „egy vers milyen veszélyes”, s bármit tehet még akkor is, ha e verset a költőn és rajta kívül más nem is ismeri. Éppen e gyakorlat miatt kell tudnia minden költőnek, hogy egyetlen vers is veszélyes lehet – ha nem is a hatalom megdöntése, de a költő személyes biztonsága szempontjából.

A múltó évtizedek, sőt évszázadok mégsem szolgáltattak sok példát arra, hogy a vers valóban veszélyessé vált volna bármiféle hatalom számára. A magyarság a maga java költőit általában nem politikai cselekvésekhez hívta segítségül, sokkal inkább a meghatározó érzelmi-gondolati léhelyzetek kifejezéséhez. A költeménynek nem az utca és a tömeggyűlés, hanem az otthon és a dolgozószoba a természetes létezési közege. Ott olvasva a magyar költészetet, még szembeötlőbb, hogy a legfőbb szólalom nem a lázadásé, hanem a kétségbeesést legyűrő megmaradásé. Nem a *Nemzeti dal* igazságát kérdőjelezem meg ezzel, csupán azt állítom, hogy száz évben egyszor ha akad alkalom *Nemzeti*

dalt írni és formálni is vele a nemzeti történelmet. A magyar költő általában nem a történelem ünnepi készülődéseiben forgolódhatott, sokkal inkább az elmaradt és a feldúlt ünnepek határozták meg tevékenységi körét. „Lesz még egyszer ünnep a világon” – sikoltotta Vörösmarty, s ez azóta is ott visszhangzik mindannyiunkban.

Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amelynek kamaszként volt módjában átélni egy ilyen ünnepi pillanatot, majd annak szétválását, gonosszá színezését, az emlékek írmagjának is szinte földmélyi tárnákba száműzését. 1956-ra gondolok, arra az évre, amely azóta is megosztja a magyar társadalmat, bár mindig másként és másként. 1956 megőrződött az akkori felnőttek tudatában, de a felnövekvő újabb nemzedékeknek inkább csak a tankönyvek mondatát jelentette. Ezek a mondatok ma már semmivé foszlottak, hamisságuk egyértelművé vált. Voltak azonban olyan fiak, s nem is kevesen, akik pontosan tudták, hogy mi a hamisság és mi az igazság. Tudták, de magukba zárták a titkot. Hiszen itt már nem arról van szó, hogy egyetlen vers milyen veszélyes, itt már egyetlen szó, sőt egy fél szó, mindössze öt betűcske elhagyása jelentette a legszörnyűbb eretnokséget: a forradalom „ellen” nélkül. Volt egy „fű” azonban, aki verset – sőt több verset is – írt e témakörben, s a nyolcvanas években azzal is megpróbálkozott, hogy ezek nyilvánossághoz juthassanak. Nagy Gáspárról van szó, akinek két emlékezetes „botránya” is volt.

Két apró tényt idézek fel Nagy Gáspár és a hatalom kapcsolatának történetéből. Még pályakezdő költőként egyik versét – a költő megkérdézőse nélkül – átírta egy hetilap főszerkesztő-helyettese. A költemény egyik sora volt „félreérhető”, pontosabban egyik kifejezése e strofában: „Sírásomat ne bújtassátok / – így volt a rend – / jöhetett kozák-szurony, tehervonat.” A kozákból a gondos főnök tolla nyomán csendőr lett, mert természetesen nem az jutott eszébe, hogy itt Petőfi és József Attila halálára történik utalás, hanem az, hogy „ne sértsük a szomszéd népek önértét”. Helyreigazítás természetesen nem jelent meg. Amikor meg a Mozgó Világ alakult át folyóirattá, vezető helyen kívánta hozni Nagy Gáspár *Szaltószabadság* című versét. A vers meg is jelent, de nem ezen a „félreérhető” címen, hanem így: *Csak nézem Olga Korbutot... Így vált ismertté a hetvenes éveknek ez az alapverse, s nyilván ezért nem állította vissza az eredeti címet a költő a válogatott versek új kötetében sem.*

A szelíd példák után idézzük fel az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című írást, amely az *Új Forrásban* jelent meg (1984. május), s akkora vihart kavart, hogy az illetékes szerkesztőnek a folyóirattól, Nagy Gáspárnak pedig az Írószövetség titkári székétől kellett meg válnia. A vers az ismeretlen sírt és a gyilkosokat emlegeti, hiszen „egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI”. S miután a költő 1958 nyarán múlt el kilencéves, s a főnévi igenevek monogramma kiemelt képzői pedig nyilvánvalóan Nagy Imrére utalnak, kevésbé szemfüles cenzoroknak is feltűnt az a szöveg, amelyet egyébként legfeljebb néhány száz ember olvasott el

figyelmesen, s utána hallgatott róla. Így viszont a fél ország értelmisége arról beszélt, hogy tudod, az a vers, amelyik Nagy Imrét emlegeti meg a gyilkosait. Ez még a „szent béke” kora volt, kevesen gondolták, hogy néhány év múlva nyugodtan fel lehet oldani a monogram rejtélyét.

Am Nagy Gáspár addig sem várt. 1986 júniusában közölte a *Tiszatáj* *A fiú naplójából* című költeményt. Bár a mű értelmezése sok kibúvót kínálhatott volna, a politikai vezetés nem ezeket a lehetőségeket ragadta meg, hanem a könyörtelen támadását. Harminc év „csodálatos eredményeinek” megkérdőjelezését látták e versben. Mivel a költő már nem volt „hivatalnok”, távozásra felszólítani nem lehetett, így minden düh a folyóíratra áramolhatott: működését, mint közismert, felfüggesztették, szerkesztőit pártfegyelmivel és más munkakörbe helyezéssel büntették annak ellenére, hogy szinte az egész íróársadalom felemelte szavát az érdekében. Az előbbi vers közlése valóban lehetett szerkesztői figyelmetlenség következménye, a *Tiszatáj*-nál viszont bizonyosan tudatos választásról volt már szó: egy jeles költemény és egy jelentős gondolat közreadásának felelősségéről. Szándékosan használok ezt a kifejezést, vitatkozva a korabeli kultúrpolitikusok által szajkózott „felelőtlenséggel” szemben. A felelőtlenséggel nyilván a közmegegyezés felrúgására kívántak célozni a fogalmazók, s csupán azt nem vették figyelembe, hogy a közmegegyezés egyrészt akkor már javában recsegett-ropogott, viszonylagos értékei semmivé foszladoztak, másrészt nem Nagy Gáspár és nemzedéke volt az, aki ezt megkötötte, pontosabban aki kényszerből tudomásul vette az MSZMP diktátumát.

1986-ban nem lehetett tudni sem azt, hogy miként alakul a nyolcvanas évek második fele Magyarországon, sem azt, hogy éppen ez a vers „milyen veszélyes”. Az acéli kultúrpolitika bereczes folytatása – az egyre szenilisebb Kádár János irányításával továbbra is – nemcsak hogy jót nem ígért, de önmaga közeli végzetét sem mutatta még meg. A *Tiszatáj* elleni dühödő támadás, amely hamarosan az irodalom elleni támadássá szélesedett, akkor inkább látszott egy szigorodási periódus nyitányának, mintsem a pártállam végórájának. Én legalábbis nem tudtam, hogy a „magánszorgalmú kutyák” nem erejük, hanem gyengeségük miatt oly dühödtek, mintha egyenesen Illyés verséből rohantak volna elő. Azt nem hittem – ugyancsak Illyést, azaz a *Fáklyaláng* Görgeyjt idézve –, hogy „a cár trónja örök!”, de azt igen, hogy még hosszú életű. Ezért gondoltam azt, hogy továbbra is keresni kell a kompromisszumos megegyezéseket, hogy például az újrainduló *Tiszatáj*-at meg kell próbálni az eredeti mederben megtartani. Helyzetmegítelő képességem – talán információm is kevés volt, s túlságosan irodalmi – szerencsére tévesnek bizonyult. Az íróársak nagy része konokabb volt, s az 1948 utáni korszak első sikeres sztrájkja zajlott le. A sztrájk nem a lap ellen irányult elsősorban, hanem e kulturális politika, általában e politika ellen. Végül is azt kell belátni, hogy egyrészt Nagy Gáspár, másrészt a *Tiszatáj* szerkesztőinek bátorsága volt az egyik legfontosabb szikra azok közül, amelyek 1989-hez vezettek.

1989 karácsonyára megjelent Nagy Gáspár válogatása régi és új versekből *Múlik a jövőnk* címmel. Az új versek élén *A fiú naplójából* áll. Az a mű, amelyet nemrég csak illegálisan lehetett olvasni, de amely ma politikai szempontból szinte már érdektelen témakört taglal. Igen ám, de egy költeményt sohasem szabad aszerint megítélni, hogy mi az értéke politikai szempontból. Az 1986 óta lezajlott változások fényében s ma olvasva a művet, éppen azt érdemes elsősorban észrevennünk, hogy aktuálpolitikai jelentésén túlmenően egy általános emberi-társadalmi helyzetet is megragad, s hogy mindezt maradandó esztétikai érvényességgel teszi.

A fiú naplójából

...és a csillagos estben ott susog immár harminc
évgyűrűvel a drága júdásfa: ezüstnyár rezeg
susog a homály követeinek útján s kitünteti őket
lehulló ezüst-tallérokkal érdemeik szerint illőn...
...és ha jön a nyüzszítve támadó gyávaság
a rémület hókuszpókusza? – akkor eljönnek ablakod
alá a szegényes alkuvások vénei-ifjai mint mindenre
elszánt hittérítők s beárad a dögszag: a teletömött
gyomor békessége meg az ígéretekkel megtelt szemek
tőcsafénye és fénytelen homálya...
...csupán el kéne hinned... de nem hiszed hogy éppen
ők jöttek-szöktek el a maszkabálból hogy éppen ők
azok a független kutyák kik ideológiamentes csontokon
tökéletesítik a fölösleges morgást-harapást...
...nem tudom még hogyan viselem tartósan a szégyent
hogy együtt nézzük ugyanazt az eget folyót hangyafészket
és másképp vert a szívem másért pirultam el
másért szorult ökölbe a kezem és másképp láttam
ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek
alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén –
de ha több szégyen is társul velem akkor is csak így
mondhatom: míg a szem él látni kell fele-Barátaim!...

A költemény címe szándékosan egyszerű, semleges. De a cím irányítja a szerkezetet. Csonkasága alapján még egyetlen részletre is számíthatnánk, maga a költemény azonban pontosan elkülönített négy részre tagolódik. Ezek természetesen szorosan kapcsolódnak egymáshoz, a mindegyikük elején és végén lévő három pont azonban hangsúlyozza a töredékességet, ami gyakori szervező elve az újabb verseknek. Ám e töredékességgel felel a költeményt szuggesztív egységgé formáló folyamatosság. A három pontok elválasztanak, de össze is kötnek. A folyamatosságot erősíti két formai elem is. Az egyik az írásjelek – a mondatokat és mondatrészeket elválasztó – lezáró írásjelek hiánya, kivételessége. A másik a

sorok terjedelmessége (átlag 16 szótagosak), ugyanakkor az áthajlásoknak mégis nagy száma. Ugyanilyen folyamatosságot biztosító eszköz a vers ritmusa. Nem szabályos, de a szabályosság képzetét kelti. Alapja egy hexameterre emlékeztető sor, amelybe más időmértékes ritmusok mellett a hangsúlyos tagoló ritmus is belejátszik.

A ritmusnak ez a szabálytalanságában is szimultán jellege a központi képre is átsugárzik. Hiszen a júdásfa negatív képzeteket kelt minden olvasóban. Itt azonban a jelzője: drága. A júdásfa egy létező fafajta (cercis), s a hagyomány szerint Júdás, rádöbbenvén árulásának következményére, visszaadta a harminc ezüstöt, egy ilyen fára akasztotta fel magát. A júdásfa tehát tényszerűen: akasztófa, jelképesen: figyelmeztetés arra, hogy az áruló elnyeri büntetését. S ezen nem változtat az sem, hogy Júdás cselekedetét az eleve elrendeltetés vezérli, hogy van olyan leírása is cselekedetének, amely szerint Jézus szinte ráparancsol, hogy adja fel őt.

E költeményben a júdásfa éppen harminc esztendő, azaz 1956-ban eredt meg. A fa maga 1956, s „ugyanazt a fát” lehet többféleképp látni. Az MSZMP azt mondja még 1990 februárjában is, hogy 1956 októberében ellenforradalom volt. E felfogás szerint a júdások, az „ellenforradalmárok” elárulták a forradalom ügyét. Mások – így a költő is – azt mondják, hogy 1956 októberében forradalom volt, s ezt árulta el november 4-én az MSZMP. A nézőponttól függően Júdás tehát a társadalomnak egyik vagy másik része, de e két nézőpont éppen két részre bontja a társadalmat. A költőnek nem a júdások a drágák, hanem a fa, amelynek ültetőit júdásoknak nevezte a fennálló hatalom. A baj az, hogy 1956 elárultott, s azóta – harminc éve – ennek az árulásnak a légkörében élünk mindannyian. Ez a fa maga a természet, olyan, mint az „istenadta nép”, azaz sem nem bűnös, sem nem büntelen, csupán létező, amely azonban nem tud beleszólni abba, hogy miként minősítik, s abba sem, hogy mit tesznek vele, hogy például júdásfájává válik valakinek vagy valakiknek.

Júdás nevéhez az árulás, az igaz embernek, az igazságnak az elárulása társul. Miért válik valaki árulóvá? A költemény a gyávaság, a rémület, az alkuvás indokait sorolja. Magyarozatában nem az eleve elrendeltséget, az isteni parancs szükségességét vagy az eredendő gonosztságot állítja a középpontba, hanem az emberi félelmet és az életérdekeket. Ezzel voltaképpen 1956 utóéletének két nagy periódusát, egyúttal két eltérő kezelési módját mutatja fel. A berendezkedő hatalom 1956 novemberétől egyrészt a kemény kéz politikáját valósította meg az „ellenforradalmárokkal” szemben, másrészt a teljes engedékenységet, az ígéretéseket a „büntelen”, a „dolgozó” emberekkel szemben. Otromba taktikai játék folyt ugyan egészen a közelmúltig azzal, hogy mikor és ki melyik csoportba tartozik, de tény, hogy a konszolidálódás kemény periódusának befejeződése után, a hatvanas évek amnesztiáival egy olyan korszak köszöntött be, amelyet egyre inkább jellemezhetett „a teletömött gyomor békessége meg az ígéretekkel megtelt szemek tócsafénye és fénytelen homálya...” A szerzés csak a maga örömteli arcát mutatta, az ördögöt nem, arra a nyolcvanas évekig várni kellett. S volt valami feledtetően zsongító, önmegnyugtató erő e korszakban. Hiszen – a hatalom bennfenteseitől

eltekintve – senkinek sem kellett átélnie személyesen Júdás tragédiáját. Tízmillió ember itt nem feladta személyesen a hatóságnál az igaz embert, még csak nem is követelte a tömegben elvegyülve teli torokból, hogy: feszítsd meg!, csupán hallgatott a tömegben, a munkahelyen, otthon az igazságról, s tudomásul vette, hogy 1956-ról csak azt lehet mondani, amit megengednek.

Mert ha mást mond, azonnal belép a fenyegetés és a félelem kettőse. Félelem az egyéni sorsban, hiszen az eretnek az állásával, egzisztenciájával, még állampolgárságával is „játszott”. Félelem az osztály- vagy rétegsorsban, hiszen aki forradalmat emlegetett, az a munkásosztály ellensége volt parasztként, polgárként s főleg értelmiségiként. És félelem a nemzeti sorsban is, hiszen minden valódi nemzeti érdek nacionalizmusnak neveztetett, ami túlnézett „a teletömött gyomor békességén”. Mindhárom fajta félelemnek megvolt és megvan a fizikai, az egzisztenciális és az ideológiai szintje, amelyek rendszerint egymást erősítették. Az értelmiségi vagy a vállalkozó típusú állampolgár, általában a gondolkodó ember számára még a józan érdekből vállalt önkorlátozás után is túl szűk maradt a cselekvési tér. Réteggként ezek az eleve gyanús csoportok szinte nem is léteztek, az ideológia a beolvadásukkal számolt, akárcsak a nemzetnek a feloldódásával a nagy-nagy internacionalizmusban.

Lehet-e egyértelműen elítélni, ha egy ember, ha egy nemzet a józan életérdekkel szellemében létezik, ha nem kergeti el ablaka alól a „mindenre elszánt hittérítőket”, s nem fogja – mert nem is foghatja be – az orrát a beáradó dögszagtól. Elkerülhette-e például a parasztság 1959-60-ban a „most már demokratikusan és önkéntesen” végrehajtott téveszesítést? S elítélhetjük-e őket azért, mert másodszor is beléptek, most már nem Rákosinak, hanem Kádárnak szerezve győzelmi jelentéseket? Ugye, sokkal bonyolultabb e kérdés? S a vers, a „napló” hőse, a fiú sem azt mondja, hogy ő a makulátlan jellem. Mert bár nem hitte el, amit elvártak tőle, együtt élt, egyazon égbolt alatt az elszánt hittérítővel és a fölösleges kutyákkal. Ez a szégyen alig elviselhető. Hiszen itt nem Nagy Gáspár magyar ember és költő szegényéről van szó, ő majd minden lehetségest megtett, hogy ne kelljen szegyenkeznie, hanem a fiúéről, egy nemzedékről, amely tartósan együtt élt a hazugsággal, s valószínűleg még addig a határig sem ment el önmaga nézeteinek kimondásában, ameddig különösebb veszedelmek nélkül elmehetett volna.

Ehelyett szinte gyönyörködött, más vénebekkel és ifjabbakkal együtt a maszkabálban. A júdásfa mellett a maszkabál a vers másik központi képe. A kettő szorososan össze is kapcsolódik az éjszakában, a csillagos estben, s akár a júdásfa körül is történhetik a maszkabál. S ha meggondoljuk, hogy a fának Júdássá minősítése maga is egy maszknak a ráerőltetése valamire, ami nem mutatkozhat önmagával azonosnak, akkor ez a maszkabál nem más, mint a hamisságok országának léte – a vers keletkezésekor – éppen harminc éve. Mert – 1956 megítélésének szempontjából – e maszkabál szereplője tízmillió ember: azok is, akik elsőként rohantak maszkot öltetni, azok is, akik megszokásból felsorakoztak, és azok is, akik kényszeredetten öltötték fel a maradékot, nehogy meztelenségük legyen elárulójuk.

A júdásfa a csillagos estben susog, a maszkabál is éjszakai képzeteket kelt. A csillagos est ősi költői motívum, sőt nyugodtan általánosíthatunk: egy olyan kép, amely minden embert képes költővé és filozófussá varázsolni, mert módot kínál arra, hogy a világegyetemmel és önmaga léteivel szembesülhessen. Ez a szembesülés hozhatja azt az eredményt is, hogy a lét csodálatos és varázslatos, mint ezt például a kései Kosztolányinál láthatjuk, s hozhat egy ambivalensebb, a varázslatba a félelmetességet, a világegyetem könyörtelenségét, a „törvényt” is hangsúlyosan beépítő eredményt is, mint az érett József Attilánál mutatja ezt számos költemény. Nagy Gáspár csillagos estjében is a kettősség a meghatározó. A versben az estnek két következetes kísérője van: az ezüst és a homály. Mind-egyikhez kétféle jelentéskör társul. Sőt az ezüstnyár kifejezés már önmagában is kétfeléértelmű, mert nem csupán egy fajfajta jelöl, a kettőspontos azonosítással (júdásfa: ezüstnyár) nem csupán a júdásfát „magyarítja”, hanem elhelyezi az időben is: 1958 nyara volt az az „ezüst” nyár, amikor Júdás, a júdások miatt kivégezték Nagy Imrét és társait, az ezüst-tallérok akkor hullottak a homály követei elé. Az ezüst-tallérok az ezüstnyár-júdásfáról aláhulló levelek, szépek, hisz egy valódi tallér is szép lehet, ugyanakkor júdáspénzek is, amelyekhez vér tapad. Ezekre a bibliai főpapok is azt mondták, amikor Júdástól visszakapták, hogy nem szabad a templom kincsei közé tenni, mert vérnek az ára, inkább megvették rajta a fazekasok mezejét idegenek számára való temetőnek, amelyet vérmezejének neveztek el. A vers vége felé, most már a minősítő személynév-jelző nélkül láthatjuk „ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek / alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén”. Az ezüstlő éveink kifejezés is több jelentésárnyalatot sűrít magába. Utal a hosszú idő múlása miatt való öszülésre, utal az ezüstnyár alatt elmúló évtizedekre s legfőképpen a sújtásra, a súlyos emlékekre, azaz a fa Júdássá minősítésére.

A homály jelentésköre láthatóan negatív. A „homály követeinek útja” a júdások útja, s a szemek „fénytelen homálya” a közvetlen életérdekek miatti következményeit mutatja meg. A homály az az állapot, amelyben a dolgok nem láthatók tisztán és egyértelműen, amelyben sem az embert nem lehet lényegében látni, sem az ember nem látja a lényegét. Akinek ez az állapot az érdeke, az a homály követe. A homály tartóssága viszont segít felismerni a dolgok valódi természetét, a helyzet természetellenességét. Pontosan oly módon, miként József Attila megfogalmazta: „Hol a homályból előhajol / egy rozsdalevelű fa, / mérem a téli éjszakát. / Mint birtokát / a tulajdonosa.” A különbség annyi, hogy az egyetemes homályt Nagy Gáspár az „öröknýárba” helyezi – egyrészt a történelmi hűség miatt, másrészt azért, mert a homály helyzetével nemcsak a csillagos est természeti szépségét állítja szembe, hanem az öntörvényű élet múlthatatlan értékeit is: a homály helyett a másképp és másért való létet.

Ezt nyomatékosítja a vers szimmetrikus szerkezete is. A négy „naplórészlet” közül az első a vershelyzetet mutatja be: csillagos est, harminc év, drága júdásfa, a homály követei. A második és a harmadik rész e helyzet következményeit vizsgálja: előbb általánosan, majd személyesen, s a személyesség szintjén a kö-

vetkezetes elhatárolódással („de nem hiszed”). A negyedik rész a két vélemény feloldhatatlan ellentétét a szégyen elviselésének terhével súlyosbítja, majd az ars poetica érvényű kiáltással oldja meg önmaga számára: „míg a szem él látni kell fele-Barátaim!” A zárlatban visszatér a fa domináns képe, ugyanazé a fáé, de most már megtisztítva jelzőjétől, hiszen „látni kell” az igazságot: oszlik a homály, a csillagos estben megmutatkozik a dolgok igazi lényege. Ha nincs júdásfa, nincs maszkabál sem, a természetellenest elsöpri az elementáris természetesség, amely a nyitóképben még csak felvillant, a negyedik részben azonban meghatározóvá válik.

A vers kiemelt zárata különös írásképével is felhívja a figyelmet arra, hogy a látás képessége bárki számára megadatik. Tettéknek bűnösségét Júdás is felismerte, s levonta az erkölcsi következtetést. A felismerés elvileg lehetséges minden korban mindenfajta homály követének számára. A barátom nem az ellenségem, s az ellenségem is ember, bár aligha lehet felebarátom. A „hittérítők” is látóvá változhatnak, de a verszáró felszólítás elsősorban mégsem hozzájuk szól, hanem a „megtéritettekhez”, a fele-Barátokhoz, akik végső soron eldönthetik a magyar történelem megtörténeendőinek alakulását.

1956 értékeléséhez, a homály követeinek cselekedeteihez még egy lényeges szemponttal járult hozzá ez a vers 1986-ban. Azt is állítja, hogy ebben a tabu-ügyben a véleménynyilvánítás teljes lehetetlensége voltaképpen „főlölesleges”. A „független kutyák” szorgoskodása megsemmisítő gúnnyal jelenítődik meg: az állandó tagadások, visszavonások, fosztóképzős kifejezések erősnek tűnnek, s első olvasásra talán igazságtalannak, a vers fogadtatása azonban pontosan igazolta ezeket a sorokat, s a „kutyák”, akikről nem hihető, hogy függetlenek, morogtak és haraptak. Ezeknek válaszolt Nagy Gáspár az Írószövetség 1986 végi kongresszusán Pál apostolt idézve: „Hirdesd az igét, állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel. Mert jön az idő, amikor a józan tanítást nem hallgatják szívesen, hanem saját ízlésük szerint seregszámra szereznek maguknak tanítókat, hogy fülüket csiklandoztassák. Az igazságot nem hallgatják meg, de a meséket elfogadják. Te azonban maradj mindenben megmondolt, viseld el a bajokat, teljesítsd az ige hirdetőjének feladatát, töltsd be szolgálatodat.”

A vershez szorosan hozzátartozik az utóélete is. Szent Pált sem csak azért idézte Nagy Gáspár, mert kedves szerzője, hanem mert ő az a bizonyos Saulus, akiből Paulus lett, akinek volt ereje ahhoz, hogy letérjen a homály követeinek útjáról, és látóvá változva hirdesse az igét, az igazságot.

1991